

107064

Nasjonal Samling.

Frihet, Likhet, Brorskap.

Av Gulbrand Lunde.

Foredrag holdt i foredragsserien «Den nye tid»,

i Oslo den 15. februar 1934.

Frihet, likhet, brorskap. Det var den franske revolusjons slagord. Det var de menneskerettigheter som skulde prege det nye Frankrig og det nye Europa. Men hvordan er det gått? Der er vel neppe noget slagord som er blitt mer misbrukt enn nettopp dette. Den edle parole blev snart glemt, og vi ser hvorledes de herskende skynte sig å finne en passende forklaring på betydningen av disse tre ord. De gamle slagord fikk en slags dobbeltbetydning som man bekvemt kunde forandre, alt efter som det passet til ens egen fordel eller ikke. Vi skal se litt på hvorledes denne utvikling av begrepene er foregått i de såkalte borgerlige samfund.

Friheten er ikke retten til å ta sig friheter.

Hvor er det blitt av friheten i Norge idag? Den frihet som alltid har særpreget den norske mann og vært hans dyreste eie, den frihet som vi også utadtil fikk i 1814. Har vi vernet om friheten i vårt samfund? Har vi frihet i vårt samfund idag? Jeg mener nei. Vi er så langt fra friheten som vi nogengang har vært. Og dette kommer nettopp av at de herskende til enhver tid har lagt den betydning i ordet som passet for deres egeninteresse.

Således ser vi hvorledes den liberalistiske kapitalisme blomstret op i ly av frihetsidealet. En fransk politiker uttalte engang som liberalismens slagord: «Berik eder!» og dette ord blev virkelig et motto såvel for den enkelte som for staten. Jo bedre det går den enkelte i staten, desto bedre går det også den hele stat. Jo mer den enkelte kan berike sig selv, jo bedre går det også de andre. Dette vilde vært riktig, dersom staten sørget for at denne rikdom også kom de andre, altså hele samfundet tilgode. Men det

motsatte har vært tilfelle. Loven om kreftenes frie spill blev hevet op til et slags moralsk og økonomisk evangelium. Staten skulde direkte understøtte dem som søkte å skaffe sig rikdom. For de var jo også gode skatteobjekter. Hvorvidt dette har vist sig å holde stikk vil jeg ikke gå nærmere inn på her.

Men medaljen hadde også en bakside. Kreftenes frie spill førte i virkeligheten til kapitalismens utvikling i en slik form at kapitalen faktisk er blitt en makt, ikke bare i staten, men også over menneskene. Pengene har fått makt over menneskene. Pengene som oprindelig var et byttemiddel er blitt en makt i sig selv. Pengene er blitt et middel til de brutaleste misbruk av menneskenes frihet og rettigheter. Darwins utviklingsteori, efter hvilken alt liv befinner sig i en stadig kamp, slik at alltid de best egnede former overlever de andre og fortsetter utviklingen, passet glimrende for liberalismen. «Den dyktigste» skulde seire. Kreftenes frie spill blir altså en hensynsløs kamp om rikdom og makt på de andres bekostning. Den dyktigste hadde retten, den som mest hensynsløst kunde slå tilside sine konkurrenter og arbeide sig fremover efterlatende nød og elendighet i sitt fotspor. Og staten har direkte beskyttet dette system. Der måtte være åpen vei for den dyktigste, og det betød ikke den som kunde utrette mest til beste for sitt folk, men den som kunde skaffe sig selv mest mulig personlig fordel.

Friheten er blitt en ansvarsløs frihet.

Jeg taler nu bare om de helt lovlige utslag av denne herskesyke og pengegriskhet. Men denne dervedlige materialistiske ånd, som

staten har satt i høisetet, gir også anledning til alle mulige slags misbruk, like fra den rene svindel — gjennom alle de forskjellige former av korrupsjon — til de små tillatte handlinger som ligger på grensen av det som er moralsk forsvarlig. Underslag og bedragerier hører til dagens orden både i stat og kommune og i de private bedrifter. Korrupsjon og byttepolitikk er ikke bare et hyppig forekommende fenomen, men det er blitt regelen i all politikk. I siste instans kan alle disse fenomener i vårt samfund føres tilbake til misbruk av frihetsideen. Frihet skal ikke være frihet til å berike sig på de andre samfundsborgeres bekostning. Friheten i vårt samfund idag er blitt en ansvarsløs frihet, og frihet uten ansvar fører til kaos. Vi befinner oss ikke så langt fra kaos i Norge idag. Kreftenes frie spill er istedenfor blitt de onde krefters hensynsløse kamp mot det gode og moralske i vårt samfund. All moral og menneskekjærlighet trampes under føtter, i frihetens navn.

Vi ser også hvordan det lovpriste kreftenes frie spill kan føre til ødeleggelse av hele næringer f. eks. i vår eksport. Usolidariske individer kaster sig inn på oparbeidede markeder som de ødelegger med dumping og mindreverdige varer. Det er nok her å nevne vår ferskfiskeeksport til Italia. Her har kreftenes frie spill fått lov til å ødelegge det hele. Jeg vil også peke på hvorledes den norske hermetikkindustri selv har forlangt og fått en lov om eksportcentral for brislingsgardiner som skal virke som en regulator og hindre usolidariske individers dumping på markedene. Dette viser best hvorledes det liberal-kapitalistiske system i sin nuværende form allerede er dømt og at utviklingen allerede er gått forbi det også i vårt land.

Friheten gjelder ikke for våre arbeidere.

Men la oss videre se hvorledes det er med den lovpriste frihet, f. eks. blandt våre arbeidere. Også her gjelder prinsippet om den dyktigstes rett til fremgang. Ja, gjør det egentlig det i vårt samfund idag. Jeg benekter ikke at der er mange arbeidere som kan arbeide sig fremover til bedre kår, men er ikke det bare undtagelsene? De ledende stillinger besettes ikke alltid med de dyktigste, men ofte med mindreverdige individer, enten på grunn av bekjenskaper eller rikdom, eller med folk som på grunn av sin, eller umoralske, hensynsløshet forstår å tvinge sig frem.

Den stigende industrialisering har jaget menneskene bort fra håndverket og over i maskinenes tjeneste. Det er ingen overdrivelse å si at arbeiderklassen idag er slaver av maskinene, som igjen lystrer kapitalens ordre. Arbeideren får ikke selv direkte del i utbyttet av sitt arbeide. Han får en bestemt lønn som reguleres efter maksimaltariffer, og når maskinene forbedres og gjør ham overflødig settes han på gaten.

Mange vil innvende, men arbeidere har det da bra. De har da en god lønn og lever, eller har ihvertfall anledning til å leve like bra som arbeidsgiverne levet i det forrige århundre. Det vil jeg heller ikke benekte, men det er ikke det vesentlige.

Arbeiderne føler sig idag som en klasse, ja, som en underklasse. Dette at det frie initiativ også gjelder for arbeideren er ikke riktig. Vi ser det best ved at der med arbeiderne treffes kollektive prisavtaler. Der er maksimalgrense for hvad arbeiderne kan tjene. Den flittigste og dyktigste arbeider tjener ikke mer enn den udelige.